

Сопкові пелоїди з лікувальною метою в Україні використовуються мало через засміченість уламковим матеріалом (Керченський півострів, Булганацьке сопкове поле) [3].

Україна має великі перспективи щодо використання природних та преформованих фізичних факторів в системі охорони здоров'я населення, і їх потрібно якнайефективніше реалізувати.

У світі все більшої популярності набуває СПА (SPA) – комплекс фізіотерапевтичних процедур, в яких використовують природні лікувальні ресурси у поєднанні з психотерапевтичними методами, в умовах підвищеного комфорту пацієнта [3, с. 117]. В Україні є всі можливості для розвитку таких перспективних СПА-напрямів, як: таласотерапія, винотерапія, ароматерапія, фанготерапія, апітерапія, галотерапія, стоун-терапія, ландшафтотерапія тощо (табл. 2).

Таблиця 2

Перспективні напрями СПА-процедур (за матеріалами [2, 3, 8])

Напрями СПА-процедур	Характеристика СПА-напрямів
Таласотерапія	використання в оздоровчих цілях морської та океанічної води, клімату, солі, морепродуктів рослинного та тваринного походження, піску, лиманових мулів і грязей
Винотерапія	використання похідних виноградної лози (виноградне листя, винні дріжджі, масло виноградних кісточок, оболонка виноградної ягоди, виноградні екстракти, сік, вино)
Ароматерапія	лікування, засноване на застосуванні натуральних ефірних масел, які вводять в організм через шкіру, дихальні шляхи, слизові оболонки (ванни, масаж, інгаляції, полоскання, компреси)
Фанготерапія	лікування грязями; стимулює обмін речовин, глибоко очищує шкіру, виводить шлаки та токсини, покращує роботу нервової та ендокринної систем, підвищує захисні сили організму
Апітерапія	використання у лікуванні меду і продуктів бджільництва
Галотерапія	благотворний вплив на організм людини мікроклімату соляних печер; штучній соляній печері додатково застосовують програми релаксації, дія яких ґрунтується на використанні об'ємного світла і звуку
Стоун-терапія	використання у лікуванні різних типів оброблених і необроблених каменів для проведення стоун-масажу, ванн із гарячими каменями та інших процедур
Ландшафто-терапія	оздоровлення дією природної краси, шуму лісу, моря

Висновки. В Україні представлені всі види курортів і всі групи природних лікувальних ресурсів, серед яких є унікальні.

1. Закон України «Про курорти» // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 50. – С. 22–43.
2. Ароматерапія [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.iglobe.com.ua/spa/aromaterapia>.
3. Курорти та санаторії України : наук.-практ. довідн. / за ред. К.Д. Бабова, В.В. Єжова та О.М. Торохтіна. – К. : Видав. дім «Фолігрант», 2009. – 432 с.
4. Курорти України // Вікіпедія [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://uk.wikipedia.org/>.
5. Новикова В.І. Санаторно-курортна сфера: інфраструктурна складова, стан розвитку в Україні / В.І. Новикова // Географія та туризм : наук. зб. / ред. кол.: Я.Б.Олійник (відп. ред.) та ін. – К. : Альтерпрес, 2011. – Вип. 16. – С. 93–101.
6. Санаторії та курорти України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.sankurort.ua/.
7. Стан та шляхи розвитку курортів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ukraine2012.gov.ua/>.
8. Фанготерапія [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.iglobe.com.ua/spa/thalassotherapy/4109/4111>.
9. Федорченко В.К. Історія туризму в Україні / В.К. Федорченко, Т.А. Дьорова. – К. : Вища шк., 2002. – 195 с.
10. Фоменко Н.В. Рекреаційні ресурси та курортологія / Н.В. Фоменко. – К. : Центр навч. літ-ри, 2007. – 312 с.

Пасєка С.Р.

Черкаський національний університет
імені Богдана Хмельницького, м. Черкаси, Україна

САНАТОРНО-КУРОРТНА ДІЯЛЬНІСТЬ У ЧЕРКАСЬКІЙ ОБЛАСТІ

Постановка проблеми у загальному вигляді. Сучасний ритм життя, інформаційні потоки, емоційне напруження є дуже енергозатратними для людини. Це негативно відбивається на її фізичному та психічному стані. І тільки санаторно-курортна діяльність може повноцінно відновити сили. Саме ця галузь рекреації, спрямована на лікування, медичну реабілітацію та профілактику захворювань, має провідне значення для відновлення життєвих сил людини і суттєво впливає на її продуктивність праці. Крім того розвиток санаторно-курортного господарства за наявності цінних лікувальних рекреаційних ресурсів відіграє важливу роль в економіці регіону. Тому розгляд питань розвитку санаторно-курортної сфери в Черкаській області є актуальним.

Мета статті полягає у виявленні особливостей санаторно-курортної сфери в одному із центральних регіонів України – Черкаській області та пропозиції перспективних напрямів організації цієї галузі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню проблеми організації санаторно-курортної діяльності присвячено чимало наукових розробок, зокрема публікації у галузі рекреації, рекреаційної географії, курортології таких науковців, як Бабов К.Д., Бейдик О.О., Єжов В.В., Зорін І.В., Квартальнов В.А., Новикова В.І., Смаль І.В., Сокол Т.Г., Фоменко Н.В., Чорненко Н.В. та ін.

Виклад основного матеріалу. Санаторно-курортна сфера належить до соціальної сфери, основним завданням якої є задоволення потреб людини. З одного боку, санаторно-курортні заклади разом із лікарняними закладами, лікарськими амбулаторно-поліклінічними закладами, станціями (відділеннями) швидкої медичної допомоги відносяться до системи охорони здоров'я, а з іншого – до рекреаційної сфери, в якій відбувається відновлення та розвиток життєвих сил людини.

У соціальній сфері санаторно-курортна сфера посідає гідне місце через свій значний медико-економічний ефект, який полягає у тому, що скорочуються втрати по днях непрацездатності в 3–4 рази, зменшуються виплати допомоги по лікарняних у 2–2,5 рази, подовжуються періоди ремісії хвороби, значно зменшується кількість днів невиходу на роботу батьків через зменшення хвороб у дітей [2].

Покращення фізичного та психологічного стану людини, що піддається негативному впливу сучасного життя, можливе лише за рахунок здійснення рекреаційної діяльності, під якою В.І. Новикова [5] розуміє процес відтворення і розвитку фізичних, психічних, духовних та інтелектуальних сил людини, що відбувається поза помешканням її постійного проживання в місцях, які можуть бути використані для цих цілей. За сформованою у вітчизняній літературі позицією рекреація включає в себе такі форми проведення вільного часу, як туризм, екскурсійна діяльність, санаторно-курортна діяльність, відпочинок.

Основою санаторно-курортної діяльності є курорти, під якими згідно із Законом України «Про курорти» розуміють «освоєну природну територію на землях оздоровчого призначення, що має природні лікувальні ресурси, необхідні для їх експлуатації будівлі та споруди з об'єктами інфраструктури, які використовуються з метою лікування, медичної реабілітації, профілактики захворювань та для

рекреації, підлягає особливій охороні» [1]. Курорт повинен мати: офіційне визнання, необхідне для встановлення в межах відповідної місцевості визначеного правового режиму, спеціальні прилади, будівлі та заклади для раціонального застосування курортних факторів, лікувально-профілактичні заклади, що забезпечують медичне обслуговування хворих, спортивні споруди та майданчики, культурні заклади, заклади громадського харчування та побутового обслуговування).

Розташовуючись у лісостеповій зоні України в середній течії Дніпра, Черкаська область має сприятливі умови для розвитку санаторно-курортної сфери. Територія регіону багата на мінеральні води (табл. 1) та цілюще повітря лісових масивів.

Мінеральні води Звенигородського, Кам'янського, Лисянського районів містять значну кількість радону, заліза, бромю і за своїми лікувальними властивостями не поступаються прославленим водами Цхалтубо, Железноводська, Єсентуків, Карлових Вар та інших найвизначніших курортів світу. Виходи радонових вод зустрічаються також у Жашківському та Уманському районах. Гідрокарбонатні натрієво-магнієво-кальцієві води в Тальному за своїм складом близькі до кисловодського нарзану.

На основі мінеральної води «Звенигородська», багатой на радон, залізо, сірковуглець, був заснований санаторій «Радон» у м. Звенигородка, де лікували захворювання опорно-рухового апарату, периферійної нервової системи, гінекологічні, шкірні хвороби.

Для лікування органів травлення використовуються мінеральні води «Мошнігирська» і «Славутич», які за своїми цілющими властивостями не поступається миргородським водам, а за хімічним складом нагадують воду всесвітньо відомих курортів «Баден-Баден» і «Аахен». Саме на базі цих вод діє санаторій «Мошогір'я» у Черкаському районі, де лікують захворювання серцево-судинної, ендокринної, периферійної нервової систем, гінекологічні та урологічні хвороби, захворювання опорно-рухового апарату, ротової порожнини та зубів. Широко використовуються мінеральні води «Мошнігирська», «Миргородська», «Поляна Квасова», а також грязь Куяльницького лиману при лікуванні органів опору і руху, периферійної нервової системи, органів дихання і травлення, гінекологічних і чоловічих статевих органів у санаторії «Нива» у с. Мошни.

Таблиця 1

Мінеральні води Черкащини [3]

Місце знаходження	Назва мінеральної води	Склад вод	Лікувальна дія (захворювання)
с. Жаботин Кам'янського району	Черкаська	радонові	захворювання серцево-судинної, дихальної, нервової, сечостатевої, ендокринної систем, кістково-м'язової системи, травлення і порушення обмінних процесів
с. Баландине Кам'янського району		радонові	захворювання серцево-судинної, дихальної, нервової, сечостатевої, ендокринної систем, кістково-м'язової системи, травлення і порушення обмінних процесів
Черкаський район, санаторій «Мошогір'я»	Мошногірська, Славутич	за цілющими властивостями не поступається миргородським водам, а за хімічним складом нагадує воду всесвітньо відомих курортів «Баден-Баден», «Аахен»	захворювання органів травлення (внутрішнє та зовнішнє застосування)
с. Безбородьки Драбівського району		подібна до «Миргородської»	захворювання органів травлення
смт Драбів, санаторій «Пролісок»		типу «Миргородська»	захворювання шлунково-кишкового тракту
с. Коробівка Золотоніського району			гастроентерологічна дія
м. Звенигородка, санаторій «Радон» (1979–1982)	Звенигородська	багата на радон, залізо, сірковуглець	захворювання опорно-рухового апарату, периферійної нервової системи
м. Тальне	Тальнівська	гідро-карбонатні натрієво-магнієво-кальцієві; близькі до кисловодського нарзану	захворювання органів травлення
Черкаський район, с. Свідівок, санаторій «Світанок»		типу «Миргородська»	захворювання шлунково-кишкового тракту
м. Золотоноша		хлоридно-натрієва, мінералізація 8,4 г/дм ³	гастроентерологічна дія

Гастроентерологічну дію мають мінеральні води поблизу с. Коробівка Золотоніського району. Подібні за дією до води «Миргородська», тобто застосовуються для лікування органів травлення, мінеральні води, що залягають біля с. Безбородьки Драбівського району. На базі такого ж типу мінеральних вод працює санаторій «Пролісок» у смт Драбів, де створені умови для лікування шлунково-кишкового тракту, опорно-рухового апарату, кісток, м'язів, сухожилля, периферійної нервової системи, органів дихання [3].

Відпочинок у лісі сприяє оздоровленню людей, підняттю життєвого тонуусу їх організму і працездатності. Завдяки фітонцидам, які виділяють рослини, у лісових масивах Черкащини створюється цілюще повітря, здатне позитивно впливати на здоров'я людей. Своєрідне поєднання рослинних угруповань у Черкаському бору призвело до виникнення на околицях Черкас унікального кліматичного курорту «Соснівка», на базі якого зараз працюють санаторій «Україна» із сучасним лікувально-діагностичним комплексом для лікування захворювань серцево-судинної системи, кишкового тракту, патології бронхо-легеневої системи та ін.,

Лікувально-оздоровчі заклади у Черкаській області представлені санаторіями (у тому числі дитячими), санаторіями-профілакторіями, базами відпочинку. Їх кількість упродовж 1995–2010 рр. зменшилась у 2,5 рази (рис. 1) і продовжують зменшуватись. У 2010 р. із 60 санаторно-курортних та оздоровчих закладів переважали бази відпочинку (47) та санаторії (9).

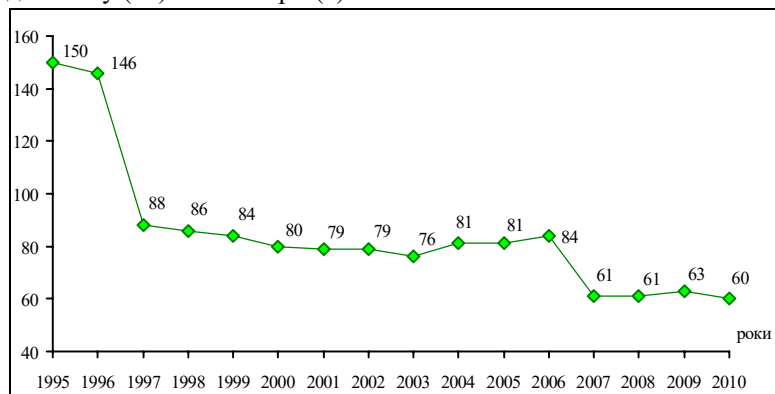

Рис. 1 Динаміка кількості санаторно-курортних і оздоровчих закладів Черкаської області у 1995–2010 рр. (за матеріалами [7])

Розвиток санаторно-курортної справи в Черкаській області потребує підтримки з боку держави, узгодженого розвитку в межах всієї індустрії туризму країни. Наявні та потенційні запаси лікувальних ресурсів Черкащини, з огляду на їх якісні та кількісні характеристики, можуть бути основою створення інноваційного туристського продукту. Але існуюча матеріально-технічна база потребує значних капіталовкладень у розвиток та реконструкцію діючих курортів, у розвідку та облаштування нових курортів, чому повинні сприяти

інвестиційні проекти, розраховані не тільки на зарубіжного, а й на вітчизняного інвестора. Потребують пильної уваги питання відновлення курортів, розробка генеральних планів їх розвитку, економічне та фінансове забезпечення функціонування, процеси приватизації [4].

Таким чином, санаторно-курортна діяльність у Черкаській області здійснюється в санаторіях, санаторіях-профілакторіях і базах відпочинку, кількість яких щороку зменшується, хоча потреба населення, зважаючи на стан здоров'я, у лікувально-оздоровчих послугах надзвичайно висока. Розміщуються ці заклади по території регіону вкрай нерівномірно

Для вирішення багатьох назрілих проблем безсумнівно корисним є вивчення зарубіжного досвіду програмно-цільового (проектного) управління та фінансування санаторно-курортної сфери. Його особливість у тому, що кошти спрямовуються не на забезпечення функціонування установи, а на досягнення кінцевого результату, який полягає в оздоровленні певної кількості чи окремої категорії людей. Державна програма розвитку рекреаційної сфери повинна складатись на основі бізнес-планів санаторно-курортних установ, що здобули право участі в програмі. Серед інших варіантів фінансового забезпечення – надання бюджетних коштів для розвитку найбільш цінних рекреаційних комплексів, кредитування, самофінансування (у тому числі підприємствами, установами та організаціями-власниками) тощо [6].

Важливою проблемою розвитку рекреаційного господарства є стихійне освоєння рекреаційних територій та неузгоджена політика розбудови територіально-рекреаційних систем (ТРС) різних рівнів. Проектування розвитку рекреаційних територій має відбуватись відповідно до «Концепції Генеральної схеми планування території України». В галузі туризму та рекреації вона передбачає поетапний розвиток матеріально-технічної бази: на першому етапі (2001–2006 рр.) – у 1,2 рази; на другому (2006–2016 рр.) – в 1,5–2 рази; на третьому (2016–2026 рр.) – у 2,1–3 рази. Максимальне збільшення кількості рекреаційних закладів передбачається в Карпатах, на Поліссі, в Придніпров'ї (до якого відноситься і Черкаська обл.) та Приазов'ї.

Програмно-цільове планування розвитку рекреаційно-курортних територій має бути спрямоване на реалізацію заходів для повного задоволення потенційного попиту. Одним із факторів, що лімітують рекреацію, є матеріальна база галузі. Рекреаційні заклади та

інфраструктура, побудовані здебільшого у 1960–1980-ті роки, гостро потребують реконструкції та підвищення рівня комфортності.

Для покращення ситуації необхідно:

- реструктуризувати санаторно-курортну систему з перетворенням більшості санаторіїв на сезонні заклади відпочинку при підвищенні лікувально-реабілітаційного потенціалу решти за рахунок концентрації медперсоналу та апаратури;
- підвищити комфортність закладів відпочинку, покращити сервіс, впровадити анімаційний сектор як невід’ємну складову курортного продукту з забезпеченням його відповідними висококласними фахівцями;
- подовжити сезон, в основному за рахунок цілорічної лікувально-реабілітаційної діяльності та приведення її у відповідність з рекреаційними періодами певної кліматичної зони;
- залучити додаткові рекреаційні ресурси та забезпечити якісне медичне їх використання як у лікувально-реабілітаційних, так і в рекреаційних цілях;
- розширити можливості одно-дводенного оздоровлення.

Висновки. Розвиток санаторно-курортної справи в Черкаській області потребує підтримки з боку держави, узгодженого розвитку в межах всієї індустрії туризму регіону. Необхідно створювати інноваційні туристські продукти, реанімувати існуючу матеріально-технічну базу діючих курортів, облаштування нових курортів. Це потребує значних капіталовкладень, чому повинні сприяти інвестиційні проекти, розраховані не тільки на зарубіжного, а й на вітчизняного інвестора. Крім того, перспективними напрямками діяльності у санаторно-курортній сфері України є формування відповідної сучасної нормативно-правової бази, визнання пріоритетності санаторно-курортної галузі у регіонах із цінними лікувально-оздоровчими ресурсами та покращення їхнього інфраструктурного забезпечення.

1. Закон України «Про курорти» // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 50. – С. 22–43.
2. Курорти та санаторії України : наук.-практ. довідник / за ред. К.Д. Бабова, В.В. Єжова, О.М. Торохтіна. – К. : Видав. дім «Фолігрант», 2009. – 432 с.
3. Новикова В.І. Рекреаційні ресурси: місце в рекреаційній споживчій діяльності, класифікація, проблеми паспортизації та ресстрації / В.І. Новикова // Туристично-краєзнавчі дослідження : зб. наук. ст. – Вип. 7. – К. : Інститут туризму ФПУ, 2007. – С. 130–136.